

भेदे । त्रिककुम्भोऽप्यत्र । त्रिककुम्भध्वजः प्रष्टुः । सहात्रिक-
कुम्भं व्युहो नवरात्रः । समुद्रत्रिककुम्भसमुद्रः आश्व० श्रौ० १० ।
१।२१ नवरात्र इत्यनुवर्त्तते, नारा० “चतुष्टोम त्रिककुम्भध्व-
ज्जाभिप्लवः एतैश्चतुर्भिः स्नानां श्रौष्ट्रकामो यजेत ।
२२ एतैस्त्रिककुम्भहात्रिककुम्भसमुद्रत्रिककुम्भचतुष्टोमत्रिक-
कुम्भभिः स्नानां श्रौष्ट्रकामो यजेत । एतेषां दशमो वैश्वान-
र एव भवति । कामश्चैतेषामेकैकेन सम्बध्यते” नारा० ।

त्रिककुम्भधामन् पु० मुद्गांशोमध्याभेदेन त्रिष्टुणां ककुम्भां
दिशां समाहारः त्रिककुम्भं तत् धाम आश्रयो यस्य ।
विष्णौ विष्णु स० । [गोचुरष्टके शब्दर० ।

त्रिकट पु० त्रीन् वातादिदोषान् कटति आष्टणोति अच् ।
त्रिकटु न० त्रयाणां कटुरसानां समाहारः । मिलितेषु
शुण्ठीपिप्पलीमरिचेषु हेम० । “विश्वोपकुल्यामरिचं
त्रयं त्रिकटु कथ्यते । त्रूषणं दीपनं हन्ति आसकास
त्वगामयान् । गुल्ममेहकफस्यौल्य मेदस्त्रीपदपोनसान्”
भावप्र० ।

त्रिकण्ट पु० त्रयः कण्टाः कण्टका अस्य । गोचुरे २ स्तु ही-
द्वजे, च रत्नमा० (टोङ्गरा) ३ पत्सभेदे शब्दर० । ४ पत्पुष्टे
शब्दच० । दृश्यग्निदमनीदुःस्पर्शान्नके ५ द्रव्ये राजनि० ।

त्रिकण्टक पु० स्त्री लघुगर्गमत्स्ये त्रिका० समा० द्वि० ।
२ कण्टकत्वये स्त्री । ततः परिमाणे रजता० अञ् । त्रैक-
ण्टक तत्परिमाणे । त्रयः कण्टका अस्य । श्गोचुर-
कटके पु० हेमच० । ४ कण्टकत्वयान्विते त्रि० ।

त्रिकटुक पु० ज्योतिर्गौरायुरित्ये तन्नामके “अभिप्लवाहृतिके
“अभिप्लवत्प्रहं पूर्वं त्रिकटुका इत्याचक्षते” आश्व० श्रौ० ११ ।
१।११ त्रिकटुकेषु पाहि सोमभिन्द्र । ऋ० २।११।७ “त्रिकटु-
केषु ज्योतिर्गौरायुरित्ये तन्नामकेषु अभिप्लविकेष्वहः स्युः
भा० “त्रप्रहार्थे ज्योतिर्गौरायुरिति त्रिकटुकाः” कात्या०
श्रौ० २४।१।६ त्रिकटुक इति ज्योतिरादीनां सप्तदितानां
संज्ञा संव्यवहारार्थां कर्कः “त्रिकटुकाः प्रष्टालस्वप्न
इति पशुकामस्य” आश्व० श्रौ० ११।१।१६ ।

त्रिकर्मन् पु० त्रीणि कर्माण्यस्य । यजनं याजनञ्चैव तथा
दानप्रतिग्रहौ । अध्यापनञ्चाध्ययनं षट् कर्मा धर्मभाग-
द्विजः” भा० अनु० १३१ अ० । उक्तेषु षट् सु कर्मसु
मध्ये दृश्यर्थयाजनप्रतिग्रहाध्यापनभिन्नादृश्यर्थदाने-
ज्याध्ययनरूपकर्मकारिणि द्विजे । “तैर्विदो ब्राह्मणो
विद्वान् न चाध्ययनजीवकः । त्रिकर्मा त्रिपरिक्रान्तो
सैत एष स्युतः द्विजः” भा० अनु० १४१ अ० ।

त्रिकाश न० त्रिष्टुणां कशानां तदाघातानां समाहारः । कशा-
घातत्रये । कशाघातत्रिकञ्च कशशब्दे १८३४ प्र० दर्शितम् ।

त्रिकशूल न० द्वि० । वातजन्ये त्रिकस्ये व्यथाभेदे । “स्क्रि-
गस्योः प्रष्टवंशास्योर्थः सन्धिस्तत्रिकं स्युतम् । तत्र
वातेन या पीडा त्रिकशूलं तदुच्यते” भावप्र० ।

त्रिका स्त्री त्रिधा कायति कै-क । कूपसमीपस्ये जलोद्धारके
त्रिदारुभये यन्त्रभेदे चीरस्वामी ।

त्रिकाण्ड पु० त्रीणि काण्डान्यस्य । स्वर्गवर्गादिकाण्डभूमि-
वर्गादिकाण्डसामान्यकाण्डरूपात्मके नामलिङ्गानुशासने
अमरसिंहकते १ कोषभेदे तस्यैव शेषभूतस्त्रिकाण्डशेषः पुरु-
षोत्तमकृतः यथाह तदुपोद्घाते “अलौकिकत्वाद्मरः स्वकोषे
न यानि नामानि सप्तल्लिखेत् । विलोक्य तैरप्यधुना प्रचा-
रमयं प्रयत्नः पुरुषोत्तमस्य” । २ नरकृते तदपि त्रिकाण्डं
तच्चानुक्रमणिकाभाष्ये दर्शितम् यथा “आद्यं नैघण्टु कं
काण्डं द्वितीयं नैगमं तथा । तृतीयं दैवतं चेति समा-
स्नायस्त्रिधा मतः” । त्रयाणां कण्डानां समाहारः ङीप् ।
त्रिकाण्डी ३ काण्डत्रये स्त्री । त्रीणि काण्डानि प्रमाण-
स्य सातृच् द्विगोस्तस्य लुकि जेतृपरत्वे ङीप् त्रिकाण्डी
चेतृभक्तिः । त्रिकाण्डभित्ते रज्ज्वादौ स्त्री टाप् ।

त्रिकाय पु० त्रयः काया अस्य त्रिकं दुःखत्रिकमेवस्मात् इ-
अपादाने अच् वा । बुद्धदेवे हेमच० ।

त्रिकार्षिक न० कर्षाय हितम् ठक् त्रयाणां वातपित्तक-
फानां कार्षिकम् । नागरातिविधासुस्तारूपे भिलिते
औषधभेदे राजनि० ।

त्रिकाल न० त्रयाणां कार्यकालभूतभविष्यत्कालानां समा-
हारः । १ भूतभविष्यद्वर्तमानकालत्रये २ प्रातर्मध्यह्न-
रूपकालत्रये च । “त्रिकालं पूजयेद्द्वीम्” इति तन्त्रम् ।
त्रिकालज्ञः । त्रयः काला अस्य । ३ कालत्रयवर्तिनि
ति० । साम्प्रतकालं वाज्ञं त्रिकालमाभ्यन्तरं करणम्”
सां० का० । करणस्य मनसः त्रिकालबुद्ध्यादिसाधनत्वं
यथा “नदीपुरभेदाद्बुद्धृष्टिः, अस्ति धूमाद्ग्निरिह नग-
निकुञ्जे, असत्यु पघातके, पिपीलिकाण्डसञ्चरणाद्भविष्यति
वृष्टिरिति । तदनुभूपाश्च सङ्गम्याभिमानाध्यवसाया
भवन्ति” सां० कौ० ।

त्रिकालज्ञ पु० त्रिकालवर्त्तिपदार्थान् जानाति ज्ञा-क ।
१ सर्वज्ञे त्रिकालविदादयोऽप्यत्र । २ भूतभविष्यद्वर्त्तमान-
कालाभिज्ञे त्रि० । “युद्धं यथा यदा वा भविष्यदादि-
श्रुते त्रिकालज्ञैः” ङ० स० १७ अ० । त्रिकालवेत्ताप्यु भयत्र ।